

Tolga BAYINDIR\* 

**CAN ERYÜMLÜ'NÜN SON ANTLAŞMA'SINDA TARİHE VARSAYIMSAL BAKIŞ VEYA ÜKRONYA**

**ÖZET**

Can Eryümlü'nün 2001 yılında yayımladığı *Son Antlaşma* romanı gerek kurgusu gerekse içeriği ile Cumhuriyet dönemi Türk romanında "tarihin yeniden kurgulanması, ükronya, ütopya ve fantastik" kavramları açısından ele alınabilecek bir eserdir. Roman, zamanda ve mekânda üst üste binen karmaşık olaylar dizisinden oluşur. Bir grup bilim insanı 1961'te Odysse adını verdikleri yarı organik bir bilgisayar üretirler. Bu bilgisayar hem zamanda hem de mekânda yolculuğu mümkün kılar. Bilim insanları 1961'den başlayarak Odysse'yi kullanıp tarihte geçmişe ve ileriye doğru giderek "insanı ve medeniyeti" yeni baştan kurgulamaya çalışırlar. Ancak hangi zaman dilimine giderlerse gitsinler yaptıkları her iş, uyguladıkları her eylem tarih çizgisindeki olaylar ile örtüşür. Eryümlü, bilinen tarihi akışa farklı, kurgusal bir bakış açısı getirir. Nihayetinde dünya üzerindeki medeniyetin ve inanç sistemlerinin kaynağı yine insan olarak gösterilir. Romandaki bu noktalar çalışmamızın konusunu oluşturan "ükronya" kavramıyla örtüşür. Ükronya terimine dair kavramsal ve kuramsal çalışmalar yapıldığı için burada kavramın Türk ve dünya edebiyatındaki yerine ve tarihine dair derinlemesine bir inceleme yapılmamıştır. Genel hatlarıyla değerlendirilen "ükronya" kavramı bu çalışmada "tarihe varsayımsal bakış" olarak ele alınacaktır. Bunun yanı sıra roman "bilimkurgu, fantastik ve ütopya" kavramları açısından da irdelenmiştir. Ayrıca, *Son Antlaşma* romanı tematik olarak incelenmiş ve eserin içeriği genel hatlarıyla sunulmuştur.

**Anahtar kelimeler:** Ükronya, Ütopya, Tarihe Varsayımsal Bakış, Bilimkurgu, Eryümlü.

**"HYPOTHETICAL VIEW OF HISTORY" OR "UCHRONIE" IN CAN ERYÜMLÜ'S SON ANTLAŞMA (THE LAST TREATY)**

**ABSTRACT**

Can Eryümlü's novel "Son Antlaşma" (The Last Treaty), published in 2001, is a work that should be considered, with both its fiction and its content, in terms of the concepts of "reconstruction of history, uchronie, utopia and fantasy" in the Turkish novel of the Republican period. The novel consists of a complex series of events overlapping in time and space. A group of scientists produced a semi-organic computer called Odysse in 1961. This computer enables travel in both time and space. Starting from 1961, scientists have been using the Odysse to try to reconstruct "man and civilization" by going back and forward in history. However, no matter which time period they go to, every job they do and every action they take coincides with the events in the historical line. Eryümlü brings a different, fictional perspective to the known historical flow. Ultimately, the source of civilization and belief systems in the world is again shown to be as humans. These points in the novel overlap with the concept of "uchronie", which is the subject of our study. Since there have been conceptual studies on the term uchronie, an in-depth examination of the place and history of the concept in Turkish and world literature has not been made in this study. The concept of "uchronie", which is discussed in general terms, will be discussed as a "hypothetical view of history" in this study. The novel was examined in terms of the concepts of "science fiction, fantasy and utopia" as well. In addition, the novel *Son Antlaşma* (The Last Treaty) was examined thematically and the content of the work was given in general terms.

**Keywords:** Uchronie, Utopia, Hypothetical View of History, Science Fiction, Eryümlü.

\* Öğr. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, Kocaeli / Türkiye. E-posta: [tlgbayindir@hotmail.com](mailto:tlgbayindir@hotmail.com)

## Giriş

Tarihin bilinen akışında belirli bir noktayı seçip o zamandan itibaren yeni bir “varsayımsal/kurgusal tarihî akış” yaratmak olarak tanımlayabileceğimiz ükronya, özellikle modern dönem edebiyat ve sinema eserlerinde karşılaşılan bir kavramdır. Bu çalışmanın temel amacı kavramın Türk edebiyatındaki örneklerinden biri olan *Son Antlaşma* romanını ele alarak kavramın sınıflandırılmasına ve değerlendirilmesine ilişkin bir kaynak ortaya koymaktır. Kavramın Türk ve dünya edebiyatında ne şekilde ele alındığını detaylı bir şekilde araştıran Murat Gür, ükronya kavramını “*alternatif tarih ya da 'karşıolgusal tarihî kurmaca' hem tarih hem de edebiyatta kullanılan bir terim olarak, olgu ve olaylarıyla gerçek olduğu bilinen tarihin, farklı biçimde gerçekleştiğinde neler olabileceğine dair varsayımsal bir izdüşüm sunan anlatıları ifade eder*” (Gür, 2022, s. 713) şeklinde tanımlar. Kavramın tanımından da anlaşılacağı üzere “ükronik” bir eser kesinlikle tarihî bir olaya dayanır. Yazar geçmişte belirlediği bir olayı, kişiyi, durumu vb. temel alıp değiştirerek bir kırılma noktası oluşturur ve o noktadan itibaren kendi bilgi, düşünce ve/veya ideolojilerine dayalı kurmaca bir tarih/olaylar dizisi yaratır:

*“Ükronya anlatılarının temel niteliği gerçek olduğu bilinen tarihin, geçmişteki bir noktada bilinçli bir kırılmanın meydana getirilmesi ve böylece yeni bir tarihî çizgi oluşturulmasıdır. Bu tür anlatılarda kırılma noktasından öncesine yapılan bütün göndermeler gerçek/içinde bulunduğumuz evrenin ve tarihî çizginin bir parçasıyken, bu noktadan sonra yeni ve bütünüyle kurmaca bir evrene işaret eder”* (Gür, 2022, s. 718).

Kavramın doğası gereği “tarihî olay” eserde yer alsada bu o eseri tarihî roman veya öykü sınıfına tam anlamıyla sokmaz. Çünkü “kırılma noktasından” sonra kaleme alınan bölüm tamamen yazarın hayal dünyasının bir ürünüdür. Her açıdan artık eser yazarının birikimlerinin bir sonucu olacaktır. Bir diğer açıdan *Son Antlaşma*'da olduğu gibi yazar bilimkurgu evreninin sınırlarında bir kurmaca da yaratabilir. Özellikle “zaman makinesi” gibi kült bir temayı ele alarak geçmişe yapılacak bir yolculukla tarihi sil baştan şekillendirebilir. Ükronya kavramını sadece bilimkurgunun bir alt başlığı olarak görmek de doğru olamayacaktır. Gür'ün de ifade ettiği gibi böyle bir yapı, “*ükronya anlatılarının hem bilimkurguya hem de fantastiğe ilişkin öğeler barındırabildiğini ancak yalnızca bunlardan ibaret olmadığını gösterir*” (Gür, 2022, s. 715). Her iki durumda da hem yazar hem de okur “gerçeklik” algısından uzaklaşmış olacaktır. Elbette ki eser kendi kurmaca gerçekliğinin, nedenselliğin ve fizik sınırlarının içinde de kalabilir. Bu durumda da ükronya için “fantastik” anlatının mecburiyetinden söz edilemez. *Son Antlaşma* ise bilimkurgu ve fantastik anlatının sınırlarında şekillenen alternatif tarih/dünya romanlarındandır.

## Son Antlaşma

2001 yılında ekitap olarak yayımlanan 2014'te ise baskısı yapılan *Son Antlaşma*<sup>1</sup> fantastik unsurlar barındıran ütöpik bir bilimkurgu romanıdır. Roman II. Dünya Savaşına dair “alternatif bir tarih” ve hatta “alternatif bir coğrafya” kurgusuyla başlar. Devamında tarihte yer edinmiş birçok olay hatta düşünce ve inanış biçimlerinin şekillenışı yeniden

<sup>1</sup> Çalışmada roman içi alıntılar Eryümlü, C. (2001). *Son Antlaşma*. Alt Kitap Yayınları'ndan yapılmıştır.

kurgulanır. Romandaki olayları tam anlamıyla kavrayabilmek için Tevrat'ta yer alan anlatıların ve olayların bilinmesi gerekir. Eser, Erich Anton Paul von Däniken'in *Tanrıların Arabaları*'ndaki kuramsal bakışın aksine dünyadaki medeniyeti uzaydan gelenlerin değil, insanlığın kendi soyunun geriye dönüşle başlattığını savunarak sonsuz bir paradoks oluşturur. Zamanda yolculuk eden insan nesli sadece medeniyeti başlatmakla kalmaz aynı zamanda Budizm, Maya dini, Hinduizm, Mısır, Mezopotamya dinleri gibi pek çok inanç sistemlerinin de temellerini atar. Bu temellerin de ileride semavî dinlere dönüştüğünü görürler. Bir noktada inanç sistemlerinin de merkezinde "insan" olduğu sonucuna ulaşılır.

\*\*\*

Romanın gerçek anlatma tarihi yani zaman makinesinin bulunup zaman yolculuklarına başlanan tarih 1961'dir. Geçmişe yapılan yirmi yıllık bir yolculukla "Büyük Proje - Rudolf<sup>2</sup> Kanalı" hayata geçirilmeye çalışılır. Böylece roman, II. Dünya Savaşının henüz devam ettiği 1943 yılında, Mali Timbuktu'da Sankore Camisine bakan bir otel odasında başlar. Bir zamanlar Sahra Çölü olarak bilinen bölge tamamen sular altında kalmış ve Afrika'nın ortasında bir iç deniz oluşmuştur. Alıştıkları topraklar sular altında kalan insanlar buldukları bölgeleri terk ederek kendilerine yeni yerleşim alanları bulmak için yollara düşer. Çok büyük bir kısmı ise suların altında kalan yerleşimlerinde hayatlarını kaybeder. Mali de dahil olmak üzere çevre ülkelere büyük göçmen akınları başlar. Romanın ana karakteri John Bach insanların bu durumunu büyük bir trajedi olarak ifade eder: "*Aşağısı berbat durumda. Karmakarışık... korkunç bir trajedi yaşanıyor. Meğer buranın canına okumuşuz istemeden. Ortada bırakmışız başlattığımız işi.*" (s. 21) John Bach bir zaman yolcusudur ve romanın başında zaman makinesinden (Odysse) henüz bahsedilmez. Ancak okuyucu için "*onların bu zamanında, yani daha henüz 1943 yılı yaşanırken, ne televizyon vardı, ne Walt Disney, ne de o tür belgeseller.*" (s. 16), "*Odysse'nin öldüğünü düşünüyorum.*" (s. 21), "*Bir de kendi düşünce bandımı bırakıyorum*" (s. 23) gibi bazı ipuçları bırakılır.

John, Timbuktu'tan ayrılarak güvenli yer ve zaman olarak belirlediği 1943'teki Nijer vadisindeki dağlık bölgeye doğru yola çıkar. Nijer nehrinin güneyinde 1155 metre yüksekliğindeki Hombori Tondo dağının ulaşılması güç bir noktasında her şeyi kayıt altına aldığı ve güvenliğini sağladığı bir mağaraya ulaşır. Burası Odysse ile yapılan çalışmaların ve zaman yolculuğu kayıtlarının yedeklendiği bir yükleme noktasıdır. John'un mağaraya ulaşmasıyla romandaki zaman yolculuğu kavramı yavaş yavaş okur için şekillenmeye başlar. John, II. Dünya Savaşını durdurabilmek için 1 Aralık 1942'de kendisini babasının kimliğiyle tanıtarak General Rommel'in<sup>3</sup> Afrika-Tunus'taki karargahına gider. John savaşı bitirecek "dev projesini" ilk kez orada (General) Rommel'e anlatır. Akdeniz'den Kattara Çöküntüsüne<sup>4</sup> açılacak insan yapımı bir vadiyle

<sup>2</sup> Heinrich Rudolf, romanın baş karakteri John'un babasıdır. John 1942'ye gittiğinde kendisini babasının ismiyle tanıtır. Büyük Proje başarıya ulaştığı için kanala Rudolf ismi verilir. Çünkü bu proje gerçekte Heinrich Rudolf'un bir hayalidir. Savaş sırasında Afrika'da bulunan adam büyük zorluklar çeker. Zaman makinesinin icadı ile John babasının bu hayalini gerçekleştirmek için geçmişe yolculuk yapar. (haz.n.)

<sup>3</sup> General Erwin Rommel, Çöl Tilkisi lakaplı Alman subayıdır. 1941-1943 yılları arasında Afrika'da görev yapmıştır. Romanda gerçek tarihten birçok tanınmış isim birer roman karakteri olarak yer almaktadır. Bunların başında Adolf Hitler, Marilyn Monroe ve John F. Kennedy gibi isimler gelir. (haz.n.)

<sup>4</sup> Mısır'ın kuzeybatısında bulunan ve deniz seviyesinden 133 metre aşağıda bulunan coğrafi bir çöküntüdür. (haz.n.)

tüm Sahra Çölünün sular altında kalacağını ve oluşacak iç denizde Alman gemi ve denizaltılarının konuşlandırılacağını, bu sayede savaşın çok kısa sürede sonuçlanacağını iddia eder. Böylesi bir gelişmeyi beklemeyen İngilizlerin, Fransızların ve diğer devletlerin savaşı sürdüremeyeceğini de ekler. Romandaki ilk tarihsel kırılma noktası John'un General Rommel'le olan görüşmesidir. Böylece romanın “tarihe varsayımsal bakış” veya “ükronik” özelliği ortaya çıkar. Bilinen tarihî süreç John Bach'ın müdahalesi ile sapmaya uğramak üzeredir.

John'un anlattıklarına ikna olan Rommel, onu ve güvendiği bir subayını yanına alarak Führer'in (Adolf Hitler) yanına Almanya'ya gider. Hitler dinlediği büyük projeden etkilenerek bu projeyi yürütmesi için John'a yetki verir. Çok kısa sürede yapılan hazırlıklarla Akdeniz ile Sahra Çölü arasında belirledikleri noktalardan iş makineleri ile kanalları oluşturmaya başlarlar. Atılan son dinamitle Akdeniz'in suyu Afrika kıtasının ortasına dolmaya başlayınca İngilizler ve Fransızlar bu beklemedikleri olay karşısında büyük kayıplar verirler. Olaylara önceden hazırlıklı olan Almanlar ve İtalyanlar ise suların yükselmeyeceği bölgelere çekildiklerinden hiçbir zarar görmezler. Böylece bilinen coğrafya ve tarihe müdahale edilmiş olur. John gerçek tarihten hareketle bu durumu şu şekilde ifade eder:

*“Fransızlar ve İngilizler aralarına bir suyun gireceğini geç anlamış, sonra engel olamamış ve pek çok şeylerini suyun altında bırakarak hiç olmazsa askerlerini yüksekçe yerlere kaçırmaya çalışmışlardı. Alman ve İtalyan birlikleri nereye çekilip, nerede duracaklarını bildiklerinden sellerden hiç yara almamışlardı. **John'un bildiği tarihe göre**, Churchill ile General de Gaulle Ocak 1943'te Kazablanka'da buluşacak, Montgomery komutasındaki İngiliz ordusu Fransızlarla birleşecek Şubat'ta Tunus'a girecek, Mayıs'ta da Almanlar onlara teslim olacaklardı. **Oysa hiç de öyle olmamıştı**” (s. 36).*

Afrika kıtasında yapılan bu büyük değişiklikle II. Dünya Savaşı bilinen tarihî seyrinden çıkar ve Eryümlü'nün kurguladığı yeni bir kurmaca tarih oluşur. İngilizler ve Fransızlar Afrika'da birleşemezler. Böylece Akdeniz'in üstünlüğü Almanların eline geçer. Diğer yandan Amerika, Avrupa'ya göndereceği askeri destekten vazgeçer ve Pasifik Savaşı Amerikalılar ile Japonların savaşına dönüşür. Sovyetler Avrupa içlerine doğru ilerleyince Avrupa devletleri bu sefer Sovyetlere karşı cephe alır ve savaş daha fazla uzamadan 10 Mayıs 1943'te “Büyük Ateşkesle” sonuçlanır. Savaş gerçek tarihinden yaklaşık iki yıl önce sonuçlansa da John ortaya çıkan yeni manzaradan memnun olmaz. Çünkü daha önceki bir tarihe giderek savaşı daha başlamadan bitirebileceği bir tarihin olmamasından üzüntülüdür.

*“John kendisini tarihe ve barışa karşı görevini yapmış biri olarak kabul edebilir miydi? Tam istediği gibi sonuçlanmamış olsa da, bir anlamda amacına ulaşmış sayılırdı, çünkü o proje nedeniyle sürüp giden savaş sona ermiş ve insanların daha fazla acı çekmesi önlenmişti. Daha öncesinde o değişimleri doğuracak koşullar oluşmamış olduğu için o proje gerçekleştirilemezdi. Daha sonra ise geç kalınmış olurdu. **Seçilen tarihin tam bir düğüm noktasına denk geldiği**, bilinen tarihin akşını gerçekten değiştirebilmesinden belliydi” (s. 38).*

Eryümlü, bu noktadan sonra romanın ikinci bölümüne kadar kurguladığı yeni tarihi anlatır. Ancak bunu yaparken 1961'deki şartları değiştirmeyecek bir kurguya yer verir. Çünkü yazar, gerçek tarihte büyük bir değişiklik yaparsa John ve arkadaşlarının Odysse'yi yani zamanda ve mekânda yolculuğu mümkün kılacak makineyi yapmayacaklarının farkındadır. Bu sebeple yeni tarih kurgusunda devletleri, sınırları ve sosyal şartları büyük ölçüde değiştirmez. En nihayetinde bütün devletler bilinen sınırlarına çekilir ve liderleri zamanla gerçek tarihtekilerle yer değiştirmeye başlar.

Tarihte geçmişe gidip tarihin değiştirilemeyeceği kavramı sinemada da kendisine geniş yer bulur. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmamızda sinemadan da örnek vermeyi uygun görüyoruz. *The Time Machine* zamanda yolculuk konusunu işleyen 2002 yapımı korku-bilimkurgu türünde bir filmdir. Yönetmenliğini Simon Wells'in üstlendiği filmde Columbia Üniversitesinde öğretim görevlisi olan Alexandern, zamanda yolculuk yapmanın mümkün olduğuna inanan bir mucittir. Karısının (Emma) bir soyguncu tarafından öldürülmesinden sonra zamanda yolculuk fikrini takıntı haline getiren Alexander, geçmişe gidip karısını kurtarmak için bir zaman makinesi yapar. Karısının öldürüldüğü andan birkaç dakika öncesine gidip karısını soyguncunun silahından kurtarır. Ancak bu sefer de karısı birkaç dakika sonra bir trafik kazasında ölür. Defalarca denemesine rağmen karısını ölümden kurtaramaz. Bunun üzerine tarihsel süreci değiştiremeyeceğini anlar. Çünkü tarihi değiştirip karısını ölümden kurtarmış olsa bu sefer de zaman makinesini icat etmesine gerek kalmayacaktır. Yine benzer bir konu sinemanın kült film serilerinden olan 1985 yapımı *Geleceğe Dönüş* filminde de işlenir. Robert Zemecki'nin yönetmenliğini yaptığı bilimkurgu-komedi türündeki filmde çılgın bilim insanı Emmett Brown, zamanda yolculuk yapabilen bir makine (araba) icat eder. Bu arabayı kullanarak kazara 1955 yılına giden Marty McFly, 1955'teki annesiyle karşılaşır. Annesi bilmeden Marty'e âşık olunca gelecekteki Marty ve bildiği tüm tarih değişmeye başlar. Marty bu hatayı düzeltmek için 1955'teki anne ve babasının tanışmasına vesile olarak tarihi normal seyrine döndürür. Bu kurgusuyla filmler çalışmamıza kaynaklık eden *Son Antlaşma* romanının fikir simetrisine uymaktadır. *Son Antlaşma* romanında da zaman makinesi aracılığı ile geçmişe giden bilim adamları tarihte insanlığa yeni bir başlangıç yaratmaya çalışırlar. Ancak yarattıkları "yeni" tarih aslında gerçek tarihin bir simetrisi olur.

*Son Antlaşma* romanının ikinci bölümünde romanın olay zamanına yani 1961'e, mekân olarak da Toronto'ya (Kanada) dönülür. Romandaki zamansal düz akışın başladığı asıl nokta burasıdır. John Bach, çok sevdiği karısı Eve'yi bir kaza sonucu kaybetmiştir. Bu kaybın derin acısını yaşayan John hayata tam anlamıyla küser. Bu sırada Princeton Üniversitesinden (ABD) aldığı profesörlük teklifini içinde bulunduğu bunalımdan kaçmak için bir fırsat olarak görür ve kabul eder. Bu teklifteki neden John Bach'ın "uzay ve zaman" üzerine yaptığı bilimsel ve kuramsal çalışmalarıdır. John'un üniversitedeki işi kabul edip başlaması gerçekte planlanan bir projenin adımlarından biridir. Amerika başkanı John F. Kennedy, çok gizli yürütülen bir proje için bilim insanlarından oluşan bir ekip toplamaya çalışmaktadır. Majestic 12 kod adlı proje için dünyanın farklı bölgelerinden (Amerikalı, Türk, Japon, Kanadalı) bir grup bilim insanı bir araya getirilir.

Bu projenin arkasında “*kimliği belirsiz uçan bir nesnenin*”<sup>5</sup> (s. 47) olduğu yapılan büyük toplantıda anlatılır.

Başkanlık Sarayında “çok gizli” olarak yürütülen bu toplantı gerçekte zamanda ve evrende yolculuğunun yapılıp yapılamayacağı ihtimalinin araştırılması içindir. Canlı ve çok boyutlu bir evren tezinden yola çıkarak zamanı dördüncü boyut olarak ele alıp ona hükmedecek bir bilgisayarın yapılması fikri ortaya atılır. Bu konuda özellikle John’un ileri sürdüğü “solucan deliği” ve “zamanda geriye giden insan torunlarının medeniyeti başlatmış olabileceği” tezleri üzerine tartışılır.

Groom Range’de gizli bir askeri üstte çalışmalara başlayan ekip, kısa sürede Trojan 1-2-3-4-5 adlarını verdikleri zamanı boyutlandırabilen bir bilgisayar yapmayı başarırlar. Ekipte yer alan Biyolog Ali Kalender’in organik bileşenler eklediği bilgisayar, Odysse adını alarak kendi düşünsel sistemini oluşturmaya başlar. John’un rutin denemelerinden birinde Odysse beş dakika sonrasını göstermeyi başarır. Bundan sonra bilim adamları Odysse’yi geliştirmek için çalışmalarını hızlandırırlar. Yapılan eklentilerle Odysse kısa bir zaman sonra daha uzak geleceği ve geçmişi göstermeyi başarır. Ardından nesnelere ve insanları zamanda ve mekânda taşıyacak kadar güçlü bir kapasiteye ulaşır.

Bilim insanlarının toplanarak böylesine bir bilgisayar yapmaları romandaki bilimkurgu unsurunu oluşturur. Romandaki bilim insanlarından Benny Berntein’in de dediği gibi bir sonraki aşamada “*fantezi dünyasına, gerçeküstüne*” (s. 65) geçerler. Odysse artık bilim insanlarıyla ortak çalışan, onların yapmak istediklerini anlayan düşünebilen bir bilgisayara dönüşür. Bu sefer de Odysse’nin güvenliği tartışma konusu olur. Böylesine güçlü bir bilgisayarın zararlı insanların eline geçme endişesi nedeniyle tüm çalışma Colorado nehri ile Eldaroda dağlarının arasında yer alan gözlerden uzak bir yere taşınır. Zaman zaman ekip içinde de farklı söylemler ve beklentiler oluşmaya başlar. Bilgisayar Uzmanı Benny’nin “tanrısallaşma”, John’un ise “şeytanlaşma” korkusu yakın zamanda gerçekleşecek olayların bir göstergesi olur. John geçmişte veya gelecekte “*bilim adamlarının tanrı*” (s. 83) rolünü üstlenmesinden ve bilinen tüm tarihsel düzeni değiştirmelerinden endişe etmeye başlar.

Odysse, yapılan tüm eklemeler ve güncellemeler sonunda insanları, eşyaları hatta kendisini zamanda ve mekânda taşıyabilecek seviyeye ulaşır. Ancak bilgisayar insanlığı ve tarihi koruma kararı olarak zamansal bir sınırlama getirir. Gelecekte en fazla 2100’e geçmişte ise -30.000’e kadar yolculuklara izin verir. Diğer yandan örneğin John’un karısı Eva’yı kurtarabileceği bir tarihe gidilmesine izin vermez. Eryümlü, romanın kurgusuna Odysse’nin kararlarını ekleyerek okurun “neden daha ileriye veya geriye gidilmediği?” sorusunun önüne geçmiş olur. Bilim insanları ise yaptıkları buluşun açtığı mantıksal sorunlarla boğuşurlar:

*“Bir paradokslar yumağı içindeyiz. Bir boyutta aynı insandan iki tane olursa ne olur, ya da kendi boyutundan çıkıp giden birinin boşluğunu ne doldurur? Michael Dumment’in bu konuda bir öyküsü var. Gelecekte gelen bir sanat eleştirmeni, henüz tanınmamış bir ressamı bulur. Ona ileride yapacağı resimlerden oluşan bir albüm*

<sup>5</sup> Romanın ilerleyen bölümlerinde bu aracın gelecekte geçmişe taşınan ve manyetizmayla çalışan insan yapımı araçlar olduğu anlaşılacaktır. Daha önce de belirtildiği üzere “Tanrıların Arabaları” adlı eserdeki kuramın aksine insan medeniyetinin uzaydan değil, zamanda yolculuk yapan insanlardan kaynaklandığı tezi üzerinde durulur. (haz.n.)

*verir. O da oradaki resimleri kopya eder ve çok ünlü olur. Şimdi burada hangisi asıl, hangisi kopya? Albümdeki fotoğraflar mı, yapılan resimler mi? (...) Burada her ikisinin de kopya olup asıllarının olmaması bir paradoks ashında” (s. 106).*

Yakın zaman sonra bilim insanları yeni bir projeyi hayata geçirirler. Odysse'nin izin verdiği en uzak geleceğe gidip insanlığın, dünyanın, medeniyetin ve teknolojinin geldiği durumu gözlemlemeye karar verirler. Böylece romanın ilk “ütopik” bölümü başlamış olur. 2100 yılına giden bilim adamları çok farklı bir dünya ile karşılaşır. Çökmek üzere olan dünyayı kurtarmak için “Yeniden Yapılanma Seferberliği” ile insanlar ortak bir amaç doğrultusunda birleşirler. Uzayda L-4 ve L-5 (uydu) adını verdikleri insan yapımı küçük yapay gezegenler oluşturup orada tarım ve sanayi alanında çalışırlar. Ay üzerine kurdukları yerleşim ile aydaki madenleri işlemeye başlarlar. Böylece dünyadaki sera etkisi azalır, ozon tabakası yenilenir, denizler normal seviyelerine döner ve dünya geniş bir koruma alanına dönüşür. Teknolojideki ilerlemeler sayesinde manyetizmayı kullanarak uçan arabalar, insanları anında tahlil edip tedavi eden makineler, uydular ve dünya arasında gidip-gelebilen araçlar üretilmiştir. Uydular ve dünya insanları arasında spor karşılaşmaları, turistik geziler ve ortak sanat etkinlikleri yapılır. Genetik çalışmaları sayesinde kanser dahil birçok hastalığın tedavisi bulunmuş, yapay kan ve organlar kullanılmaya başlanmış, kalıtsal bozukluklar tamamen ortadan kaldırılmıştır. Eryümlü, mükemmel bir gelecek kurgusu yani “ütopyası” çizer. Ancak romanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere insanlık bir şekilde bu “mükemmel” tabloyu bozacak yeni bir savaşa girer.

Romanın beşinci bölümünden itibaren bilim insanlarından oluşan “Odysse Kurulu” geçmişe gidip kuralların, yasaların, düşmanların olmadığı bir tarihte çalışmalarını yürütmeye karar verir. Bu hem çalışmalarını hem de Odysse'yi korumak için tek çözüm gibi görünmektedir:

*“Toplumsal kuralların henüz oluşmadığı bir zamana gitmek istiyoruz. Burada kaç günlük embriyolar üzerinde çalışılsın diye tartışılıyor, biliyorsunuz. Bizimki gibi bir projede çalışırken insan hakları, hayvan hakları, dinsel ve töresel yaklaşımlar elimizi kolumuzu bağlar” (s. 135).*

Geçmişe gidip insanlığı hem genetik hem de yeni baştan medeni bir yapıya kavuşturmayı isterler. Ancak geçmişe yapılacak bu taşınma beraberinde bazı sorunları da getirir. Bunların en başında zamanda geçmişe giden insanların kendi zaafı ve beklentileri yatar. Yapılacak yanlış bir müdahalenin tarihte çok büyük değişiklikler yapılacağı farkındadırlar. Zamanda ilk durak olarak -8000'i (MÖ 8000), mekân olarak da Sina Yarımadası'nı seçip tüm çalışmaları ve Odysse'yi taşırlar. Can Eryümlü romanda, daha geniş çaplı ükronik bir kurguyu bu yolla başlatır. Tarihteki kırılma noktası -8000 olarak belirlenir ve buradaki gelişmelerin ve olayların sonrasında insanlık, kültür ve medeniyet tarihi Eryümlü'nün kurmaca dünyasında yeniden şekillenir.

Odysse'yi kullanarak kendilerine yaşam alanı oluşturacak birçok araç ve malzemeyi de yeni yerleşim yerine taşırlar. İnsanların küçük koloniler halinde ilkel bir yaşam sürdürdükleri zamana “jeneratörler, iş makineleri, ulaşım araçları, helikopter ve deniz araçları” getirirler. Daha sonra da ulaşımı rahat sağlayabilmek için 2100'den uçan arabaların da getirilmesini sağlarlar. Kısa sürede iki yüz kişilik yeni bir yaşam alanı

oluşur. İlk yerleşimleri olan -8000'de kurdukları küçük şehre Babil adını verirler. Buraya topladıkları insanlarla harika genlere sahip, barışçıl, ortak dili olan bir toplum yaratmaya çalışırlar. Yazarın kurguladığı “Babil” aslında geçmişin değil geleceğin mükemmel medeniyetidir. Aynı dili konuşan insanların oluşturduğu barışçıl, bilime açık, eşit ve demokratik bir topluluk yaratılır. Daha sonra fark ederler ki Babil Kulesi efsanesini kendileri yaratmış olurlar. Yazar, bu durumu kitabın sonunda yer alan söyleşide, “*bir dere, önüne çıkan bir tümsek yüzünden o vadiye değil de, öbür vadiye akabilir, ama onun asıl hedefi denize varmaksa, sonunda nasıl olsa varır.*” şeklinde açıklar. Çevresini güvenlik duvarlarıyla ördükten sonra yakın bölgelerde yaşayan insan topluluklarından sağlıklı erkek ve kadınları seçip şehrin merkezine yerleştirdikleri laboratuvarlara toplarlar. Bu toplama işini de kolay olması için uçan araçlarıyla<sup>6</sup> yaparlar. Ancak süreç ilerledikçe bilim adamları tarihte bildikleri bazı olayların kendi yaptıkları ile bağlantılı olduğunu düşünmeye başlar:

*“Bence yalnızca bir rastlantı bu yapının yedi katlı olması. Sonra biz onun içine birbirinin dillerini bilmeyenleri koyduk. Sen eğer Tevrat'ta anlatılanı<sup>7</sup> söylemek istiyorsan, ortak olan bir dili bozup birbirini anlayamaz duruma getirmedik içindekileri. Tersine, anlaşabilmeleri için ortak bir dil öğretiyoruz onlara. Ayrıca oradaki kulenin yapımı Tanrı tarafından durdurulduğu için bitirilememişti. Bizimkisi ise baştan bitmiş, prefabrik bir yapı. Bazı benzerlikler olabilir olaylar arasında. O yüzden tarihin sürekli bir yineleme olduğunu söyleyenler var biliyorsun” (s. 153).*

Babil'in gelişmesi ve nüfusunun artmasıyla bu sefer de romandaki geçmişin “ütopik” dünyası kurulmuş olur. Mükemmel yaşam ve tarım alanları içinde belirli bir düzen ve kural çerçevesinde çalışan işçi, eğitimci, çiftçi sınıfları toplanan insanlarla

<sup>6</sup> Romanın kurgusunda Tevrat'ta anlatılan olaylara özellikle yer verildiği görülür. Bunlardan öne çıkan biri de Tevrat'ta yer alan uçan araçlarla ilgili olanıdır. Eryümlü, romanın kuramsal bakışına uygun olarak Tevrat anlatılarını yorumlar. Bilim insanları yaptıkları araştırmalarda kullanmak üzere gelecekte uçan araçları getirirler. Henüz yolların olmadığı -8000'de en kullanışlı araçlar bunlar olur. Romanın sonunda tüm proje silinince geride kalan insanların gördüklerini yüzlerce yıl anlatarak bir inanç sistemi oluşturdukları sonucuna ulaşırlar. Tevrat'ta konuyla ilgili bölüm şu şekildedir:

15 Bu dört yüzlü yaratıklara bakarken, her birinin yanında, yere değen bir tekerlek gördüm. 16 Tekerleklerin görünüşü ve yapısı şöyleydi: Sarı yakut gibi parlıyorlardı ve dördü de birbirine benziyordu. Görünüşleri ve yapıları iç içe girmiş bir tekerlek gibiydi. 17 Hareket edince yaratıkların baktıkları dört yönden birine doğru sağa sola sapmadan ilerliyordu. 18 Tekerleklerin kenarı yüksek ve korkunçtu; hepsi çepeçevre gözlerle doluydu. 19 Canlı yaratıklar hareket edince, yanlarındaki tekerlekler de hareket ediyordu; yaratıklar yerden yükseldikçe, tekerlekler de onlarla birlikte yükseliyordu. 20 Ruhları onları nereye yönlendirirse oraya gidiyorlardı. Tekerlekler de onlarla birlikte yükseliyordu. Çünkü yaratıkların ruhu tekerleklerdeydi. (Tevrat/Hezekiel 1)

<sup>7</sup> Bilim adamları buldukları tarihte farkında olmadan dünyada bilinen birçok mitin/inanış şeklinin temellerini atarlar. Tevrat'ta yer alan:

1 Başlangıçta dünyadaki bütün insanlar aynı dili konuşur, aynı sözleri kullanırlardı. 2 Doğuya göçerlerken Şinar bölgesinde bir ova bulup oraya yerleştiler. 3 Birbirlerine, “Gelin, tuğla yapıp iyice pişirelim” dediler. Taş yerine tuğla, harç yerine zift kullandılar. 4 Sonra, “Kendimize bir kent kuralım” dediler, “Göklere erişecek bir kule dikip ün salalım. Böylece yeryüzüne dağılmayız.” 5 RAB insanların yaptığı kentle kuleyi görmek için aşağıya indi. 6 “Tek bir halk olup aynı dili konuşarak bunu yapmaya başladıklarına göre, düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar” dedi, 7 “Gelin, aşağı inip dillerini karıştırılalım ki, birbirlerini anlamasınlar.” 8 Böylece RAB onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu. 9 Bu nedenle kente Babil adı verildi. Çünkü RAB bütün insanların dilini orada karıştırmış ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıtmıştı. (Tevrat/Yaratılış 11)

ifadeleri romanda kısa bir süre sonra gerçekleşir. Bilim adamları arasında çıkan anlaşmazlıklar ve kavgalar büyük bir mücadeleye dönüşür. Sonunda Babil şehri yerle bir olurken orada aynı dili öğrenip konuşan insanlar canlarını kurtarmak için farklı bölgelere göç ederler.



birlikte yeni bir toplumun temellerini atarlar. Toplanan kadın ve erkeklerden suni dölleme yoluyla genetik olarak daha iyi bir insan ırkı yaratmaya başlarlar. Yaptıkları bu denemeler sonucunda oluşacak insan nesline Homo Futurus adını verirler. Babil’de yapılan çalışmalar, gelecekte insanlık tarihinde merak uyandıran birçok olayın açıklaması olur. İnanış biçimlerinden, toplumsal normlara, evrimden medeniyetin inşasına kadar birden çok konunun açıklaması kısaca “zamanda yolculuk yapan insan neslinin” kendi tarihine müdahalesinin bir sonucudur. Bunlara örnek vermek gerekirse; suni döllemeyle çocukların dünyaya gelmesi ileride “bakire anneden doğan”<sup>8</sup> çocuk metaforunu; Babil’de büyütülen ve ileride toplumsal lider olması beklenen çocukların büyüdükleri zaman farklı sebeplerle uzak bir geçmişe ve bölgeye gönderilmeleri Adem’in Cennet’ten kovuluşu inancı; Babil’deki insanlara ortak bir dil öğretilmesi Babil Kulesi Efsanesini; teknik ve teknolojik gelişmelerin öğretilmesi maymundan insana geçişteki eksik halkanın bulunmasını sağlamıştır:

*“Bir akşam Benny ile Sarah bana, İbranicede Tanrı demek olan Elohim sözcüğünün tekili olmayan bir çoğul olduğunu söylemişti. Ordu gibi, orman gibi... Neden tanrı yerine tanrılar dendiğini merak etmiştim.” Ali soran bakışlarla bakıyordu ona. “Nedeni bu muydu acaba?” (...)*

*Ben de bizim bilim adamlarımızın arayıp durduğu, maymundan insana geçişteki halkayı düşünmüştüm.” Diyerek iç geçirdi Ali. “Onu burada biz mi tamamlıyoruz? Yani halka değil de bir sıçrama mıydı acaba o?” (s. 159).*

Romanın kurgusuna göre yukarıdaki sorunun cevabı “evet”tir. Bilim insanları farkında olmadan dünya tarihindeki inanç sistemlerinin, mitlerin, teknolojik ilerlemenin temellerini -8000’de atarlar. İnsanlığın tarih boyunca yaşadığı bilinen olumsuzlukları yaşamaması için kurallı ve bütüncül bir toplum yaratma çabaları sonsuz bir döngüde kendini yineleyen olaylar zincirine dönüşür.

Odysse Kurulu umut ve endişe içinde Babil’deki gelişmeleri izlerken diğer yandan zamanda elli yıllık ileri gidişlerle kurdukları sistemin istedikleri gibi işleyip işlemediğine bakarlar. Böylece gelecekte yaşanacak bozulmalara geçmişten müdahale ederler. Sonunda John’un önerisiyle Atlantis Operasyonu devreye alınır. Buna göre bilim insanları kendi belirledikleri bir tarihe ve mekâna gidip çok merkezli bir atılım gerçekleştireceklerdir.<sup>9</sup>

<sup>8</sup> Hz. Meryem’in Hz. İsa’yı doğurması, İsis’in Mısır’ın gök tanrısı Horus’u doğurması. (haz.n.)

<sup>9</sup> Ancak her bilim adamı beklenen atılım ve gelişmeyi gerçekleştirmez. Jimmy zamanda yolculuğu bir oyuna çevirir ve gittiği her tarihte eğlence ve zevk içinde yaşamayı tercih eder. Dünya tarihinde birçoğu hala açıklanamamış olan bazı gizemleri de Jimmy ve arkadaşlarının sadece eğlence olsun diye yaptıkları ortaya çıkar:

Birlikte çeşitli oyunlar oynamaya başladık. Daha çok boş ve tehlikesiz yerleri seçip, **Nazka’da** olanlar gibi bir takım şekiller çizdik bazı çöllere dağlara. Bizim uydurduğumuz bir yazıyla ortalarına yazıtlar dikip, içlerine bilmece koyuyorduk. Joe ters duran piramitler falan yapmak istiyordu, ama o kadar zamanımız olmadığı için Mısır’a gidip piramitleri boyadık. Sfenks’in başını kıçına taktık. Bir lazer topu götürüp aya kaş, göz, ağız, burun çizdik. Sonra **Stonehedge**’in taşlarına matematiksel adresimizi yazdık. Sıradan kimseler anlamayacak onu, ama zaman yolculuğu kavramını çözen biri şıp diye bulacak Odysse’yi. (s. 187)

Jimmy, Odysse Kurulunu atlatmayı başarıp zamanda geçmişe gittiğinde o zamana göre üstün bir kişi olduğundan kendi krallığını ilan edip zevk ve safa içinde yaşamayı tercih eder. Bunun sonucunda Tevrat’ta yer alan bir ayetin Jimmy’nin yüzünden yazılmış olabileceğini 2100’den gelip bilim insanlarına katılan Sarah söyler:

Gelişmiş biri olarak kralı oluveriyorsun gittiğin zamanların John. Onlar getiriyor sana altınları, kadınları. Bir elin yağda, bir elin balda oluyor.

Ancak biyolog olan Ali için çok daha farklı bir planları vardır. Bilim insanları arasında görülen fikir ayrılıkları ve çıkar tartışmaları<sup>10</sup> nedeniyle John, Toshiki ve Noko çok güvendikleri Ali Kalender'i -20.000'e gönderip orada Odysse'yi koruyacak yeni bir zaman halkası yaratmasını isterler.<sup>11</sup> Ali ve ekibi kuruldan aldıkları izinle "Titanlar" adını verdikleri projeyi de devreye sokarlar. Bu proje ile romandaki fantastik unsurlar da ortaya çıkmaya başlar. -20.000'de Sri Lanka'ya gönderilen Ali, +2100'den elde edilen teknolojileri -20.000'e taşır. Bilim insanlarının amacı hiçbir zamana müdahale etmeden "üst-insanı" yaratmak, ayrıca elde edilecek yeni türlerle dünya için faydalı canlı neslini oluşturmaktır. İlk etapta insan ömrünü uzatmak için birtakım deneysel projeler yürüten Ali, zamanla insanlar için yedek organlar üretmeyi başarır. Gelecekte insanları daha sağlıklı kılmak amacıyla robot teknolojilerini kullanıp insan vücuduna girebilecek küçük robotlar tasarlar. Ancak bunlardan da önemlisi, mitolojik anlatılarda yer alan insan dışı varlıkları da Ali ve ekibi oluşturur. "Yeni Canlı Mimarları" olarak kendilerine isim veren ekip insana benzeyen üç metrelik devler, sırtlarında kanatları olan insanlar, denizlerde ayakları üzerinde yürüyen yunus benzeri canlılar, beş metre büyüklüğünde taşımacılıkta kullanılan kırkayaklar, plastikle veya istenilen bir maddeyle beslenen ve hatta onları toplayan farklı boyutlarda çöpçü canlılar, sadece fotosentezle beslenen canlılar vd. yapmayı başarırlar. Ali'nin yürüttüğü Titanlar Projesi ve elde ettiği etkili sonuçlar Odysse Kurulu'nu endişelendirir ve projeye bazı sınırlamalar getirilir. Böylece tehlike yaratacağı düşünülen bazı canlılar yok edilir. Büyük bir kısmı da zamansal süreçte kendiliğinden yok olur. Ancak masallara, efsanelere, inanışlara konu olan birçok canlı toplum hafızasında yer etmiş olur.

Romandaki kurmaca tarihsel sürecin en belirgin olduğu bölüm Hans (John'un 1943'te tanışıp yanına aldığı bir Alman subayıdır) ile Pathummal'ın (Hintli bir bilim kadını) geçmişte buluşmalarıdır. Her ikisi de seçtikleri zamana gidip insanlık adına kendi görüşleri doğrultusunda "yeni bir başlangıç" yaratmakla görevlidir. Hans seçtiği zamanda (romanda tam tarih verilmese de MÖ 4000 olduğu izlenimi vardır) zamanda mükemmel bir şehir inşa eder. Bilim insanlarının geçmişe dönüp medeniyeti yeni baştan yaratma projelerinde görev alan Hans, farkında olmadan gelecekte adına Kudüs denilecek şehri inşa etmiş olur. Zamanla, Hans bildiği tarihle kendi yaşadıkları arasında bir ilinti olduğundan şüphelenmeye başlar: "*Aristoteles'in dediği gibi, bir 'İlk Hareket Ettirici'dir.*

"Ve vaki oldu ki, toprağın yüzü üzerinde adamlar çoğalmaya başladı, ve onların kızları doğduğu zaman, Allah oğulları adam kızlarının güzel olduklarını gördüler, ve bütün seçtiklerinden kendilerine karılar aldılar." (Tevrat/Yaratılış 6: 1-2) dedi Sarah (s. 189)

Dr. Jefferson ise planlarını gelecek üzerine kurar ve 100'er yıl arayla geleceğe gidip insan zekasını geliştirecek yöntemler arar. Elde ettiği gelişmeleri -100 yılında kurduğu gizli bir depolama bölgesine taşır. Burada adına "Ağız Açmak" dediği bir projeye dönüştürür. Amacı mükemmel zekaya ulaşip tüm medeniyeti yeniden şekillendirmektir. Ancak onun çalışmalarının Mısır Mitolojisinde yer alan bir anlatının kaynağı olduğunu yine Sarah anlar:

"Mısır tanrısı **Horus** 'ağız açma' ayını yaparak ölü babası **Osiris**'i öbür dünyada canlandırmış," diye araya girdi Sarah. "Bu yapmak için göklerden gelen taştan yapılmış bir keser kullanmış. Osiris canlanınca göğe yükselerek Orion takımyıldızına dönüşmüş. Ağız açmak da sonradan simgesel bir insan kurban etme törenine dönüşmüş." (s. 194-195)

<sup>10</sup> Bilim ekibinden olan Jimmy ve Dr. Jefferson Odysse'yi kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isterler. Farklı tarihlerde ve mekânlarda tamamen kontrolsüz bir şekilde hareket ederler. Tüm bilimsel çalışmayı yok edecek hem de tarihi yeni baştan yaratacak faaliyetleri nedeniyle Odysse Kurulu onları durdurma kararı alır. Hem geçmişte hem de gelecekte bilim adamları arasında bir zaman savaşı başlar. Sonuçta Jimmy yaptıklarına pişman olarak geri dönerken, Dr. Jefferson, Odysse Kurulu'nun zeki hamleleri sonucunda bir zamana ve mekâna hapsedilir.

<sup>11</sup> Böylece romanda 1963, -8000 ve -20.000 olmak üzere üç zaman halkası oluşur. (haz.n.)

*Ondan sonrası tümüyle kendi başına gelişen bir evrimdir. Düne kadar kaderlerimizi kendimizin yazdığına, her 'şimdi' noktasından sonra olayları bizim değiştirdiğimize inanırdım, ama burada olanlar ile olmuşlar arasındaki bazı garip bağlantılar beni kuşkuya düşürdü.*" (s. 204) dedikten çok kısa bir zaman sonra da kendisinin Hz. Süleyman, Pathummal'ın da Seba Kraliçesi Belkıs rolünde olduğunu itiraf eder. "*Bazı şeyler, ne kadar tersini yapmaya çalışsam da, tarihte olduğu gibi oluyor. Oysa John ile birlikte İkinci Dünya Savaşının akışını değiştirebilmiştik. Burada ne olduğunu anlayamadığım bir oyunun piyonlarıyız sanki hepimiz.*" (s. 205) Bu ifadeler, Eryümlü'nün romanına yerleştirdiği kuramsal yapının bir yansımasıdır. Hans ve Pathummal'ın sohbetleri bilim insanlarının tarihe, inançlara, efsanelere vb. ne denli müdahale ettiklerinin birçok örneği ile doludur (8. Bölüm ss. 200-228). Özellikle romandaki inançlar ve efsaneler konusunda daha geniş çaplı bir çalışmanın yapılmasına gerek vardır.

*Son Antlaşma*, tarihe kurmaca bir bakış getirir. Romanın en belirgin "ükronya" özelliği John ve Hans'ın İkinci Dünya Savaşına müdahaleleridir. O noktadan sonra Eryümlü yeni kurmaca bir tarih anlatısıyla esere devam eder. Bütün insanlık tarihî açısından bakıldığında ise zaman makinesi ile yapılan yolculuklar kısır bir döngüyü oluşturur. Ancak yine bütün roman bilinen tarihe varsayımsal bir bakış açısı getirir ve bunu yaparken bilimkurgu evreninden yararlanır. Gür'ün de ifade ettiği gibi, "*Edebî bir tür olarak ükronya, olgu ve olaylarıyla gerçek olduğu bilinen ya da düşünülen tarihin, geçmişteki bir olay farklı biçimde meydana gelseydi, neler olabileceğine dair varsayımları sunan anlatıları ifade eder*" (Gür, 2023, s. 56).

John'un en büyük korkusu olan bilim insanlarının Tanrı rolüne bürünmeleri kısmen gerçekleşir. Yoldan çıkan bilim insanlarının durdurulabilmesi ve insanlığın sonunun gelmemesi için tüm zamanlardan ve toplumlardan temsilcilerin katıldığı "Zamanlar Arası Değerlendirme Toplantısı" -7650 yılında yapılır. Bunun bir sonucu olarak romanın sonunda tüm zamansal çekişmeleri sonlandıracak büyük bir savaş yapılır ancak bu savaş sanılanın aksine geçmişte değil, gelecekte yani 2100 yılında uzayda gerçekleşir. Odysse Kurulu ve Zaman Temsilcilerinin başarısıyla sonuçlanan savaştan sonra kurul, isteyen toplulukları -30.000'de bilinmeyen bir yere gönderir, Odysse'nin zaman tünellerini kapatır. Odysse ile bağlantı kurabilen bilim insanları sistemden tek tek çıkarılır ve zamanda kurdukları medeniyetler "sıyırma" işlemi ile tarihten silinmeye çalışılır. Kurdukları birçok şehir<sup>12</sup> -buna Babil'de dahil- bir anda tarihten silinir, geçmişe ait olmayan tüm araç ve gereçler bir gemiye yüklenip denize batırılır. Yine de onların yaptığı tüm şeyleri gören ilkel insanlar hayatta kalır. Kalan bu insanlar, yaşananları toplumsal hafızada tutarak gelecekte adına inanç, mitoloji ve masal adını verecekleri anlatıları yaşatırlar.

Romanın satır aralarında yatan mesaj romanın son bölümünde verilen epigrafla özetlenir:

<sup>12</sup> Romanda, efsanelere konu olan Atlantis'in bulunamama sebebine, yine Tevrat'ta yer alan Sodom ve Gomora'nın yok oluş şekline atıf vardır:

23 Lut Soar'a vardığında güneş doğmuştu. 24 RAB Sodom ve Gomora'nın üzerine gökten ateşli kükürt yağdırdı. 25 Bu kentleri, bütün ovayı, oradaki insanların hepsini ve bütün bitkileri yok etti. 26 Ancak Lut'un peşi sıra gelen karısı dönüp geriye bakınca tuz kesildi. (Tevrat/Yaratılış 19)

“Zavallı insanoğlu, sen Tanrı 'yı kendinde taşıyorsun.” Dido Sotiriyu (s. 325)

## Sonuç

*Son Antlaşma* romanının kahramanları tarih içindeki yolculukları sırasında “yeni ve mükemmel” bir medeniyet yaratma çabasında olsalar da birkaç küçük nokta hariç hemen hemen tüm tarihsel çizgiyi takip ederler. Roman sunduğu alternatif tarih anlatısıyla baştan sona “ükronik” bir eserdir. Bunu iki farklı açıdan ele almak mümkündür. Birincisi John'un 1943'e giderek II. Dünya Savaşına müdahale etmesi ve ikincisi bilim insanlarının binlerce yıl geriye giderek tarihi baştan sona değiştirmesidir. İlk kırılma noktasından sonra roman tamamen kurmaca bir tarih anlatısıyla devam eder. İkinci kırılma noktası ise gerçek tarihin nasıl ve ne şekilde oluşturulduğuna dair tarihe kurmaca bakış ile açıklanabilir. Çünkü yazar, yarattığı kurmaca tarihin aslında gerçek tarih olduğu izlenimini okura vermek ister.

*Son Antlaşma*, bilimkurgu tarzında yazılan, yer yer fantastik öğelerle çeşitlendirilmiş bir romandır. Romanın bilimkurgu tarafını zamanı ve mekânı kontrol edebilen, yarı organik hatta sonunda düşünme becerisine ulaşan Odysse ve 2100 yılının dünyası oluşturur. Romanın fantastik unsurlarını ise bilim insanlarının deneysel çalışmaları sonucunda oluşsan olağan dışı (dev, uçan insan vs.) canlılar oluşturur. Ancak her iki özellik de romanın “ükronik” özelliğini açıklamak için gerekli değildir.

Gerçek zamanı kırıp/saptırıp farklı bir kurgusal gerçeklik yaratarak bunu edebî esere yansıtmak “tarihe varsayımsal bakış” ya da “ükronya” olarak karşımıza çıkar. Ancak yaratılan bu yeni kurmaca tarihi gerçeklikten uzaklaştığı için bu eserleri “tarihî roman” türünde değerlendirmek doğru olmayacaktır.

Ükronya – Tarihe Varsayımsal Bakış edebî eserin içeriğine bağlı olarak doğrudan bir tür olarak değerlendirilmelidir. Kavramın doğası gereği yazar, eserinde tarihî bir gerçekliğe temas etmelidir. Bunun dışında tamamen doğa kurallarında ve sınırlılıklarında bir eser oluşturabilir. Bu açıdan bakıldığında ükronik eserlerin fantastik olma zorunluluğundan söz edilemez. Yine ütöpik veya bilimkurgusal unsurların ükronik eserler olma zorunluğu yoktur. Örneğin bir yazar eserini tamamen alternatif bir tarih kurgusu üzerine şekillendirebilir ya da Eryümlü'nün *Son Antlaşma*'sında olduğu gibi bilimkurgu romanının içinde bir kurgusal değer olarak yer alabilir. Bu bakımdan Ükronya/Tarihe Varsayımsal Bakış kavramının zaman içinde yapılacak çalışmalarla belirli bir sınıflandırmaya kavuşacağı görülmektedir.

Ükronya kavramının anlam genişliği ve sınırlılıkları henüz tam olarak belirlenmemiştir. Bu çalışmayla ükronya kavramına karşılık olarak “Tarihe Varsayımsal Bakış” ifadesi önerilmiştir. Bu ifadenin önerilmesindeki sebep ükronya kavramının mutlaka tarihsel bir olaya dayanmasından ve eserin tarihî gerçeklikten saptığı andan sonraki bölümünün tamamen varsayımsal bir kurguya dayanmasındandır.

Bir romanın hemen başında tarihî bir olayın gerçekliğinden saptırılması ve romanın sonuna kadar bu yeni varsayımsal gerçeklikle devam etmesi, o romanı tam anlamıyla ükronik bir eser haline getirir. Ancak klasik kurguyla başlayan bir romanın ilerleyen bölümlerinde de zamanda kırılma noktası yaratılabilir. Hatta yazar, eserini gerçek tarihi çizelgeye döndürebilir. Her durumda da eser “ükronik” bir özellik kazanmış olur. Diğer

açından zamanda yolculuk gibi kült bir konudan beslenen bilimkurgu temelli romanlarda zamanda geçmişe gidildiği taktirde ükronya kavramı mecburen yer alır. Şunu da unutmamak gerekir ki gerçekçi tarihsel kurguya sahip olan bir romanın herhangi bir bölümünde veya satır aralarında roman karakterlerinin “keşke” veya “ya böyle olsaydı” söylemine dayanan hayal veya temennileri yer alabilir. Bu yer alış romanın tarih kurgusuna müdahale etmiyorsa bu esere ükronik bir eser demek doğru olmayacaktır. Sonuç olarak ükronya kavramının kendi başına bir tür olarak ele alınmasının doğru olduğu kanaatindeyiz. Tarihe müdahale edildiği durumda eser gerçeklikten sıyrılacak ve yazarın oluşturduğu kurguda devam edecektir.

### Extended Abstract

Can Eryümlü’s novel “Son Antlaşma” (The Last Treaty), published in 2001, is a work that should be considered, with both its fiction and its content, in terms of the concepts of “reconstruction of history, uchronie, utopia and fantasy” in the Turkish novel of the Republican period. The novel consists of a complex series of events overlapping in time and space. A group of scientists produced a semi-organic computer called Odysse in 1961. This computer enables travel in both time and space. Starting from 1961, scientists use the Odysse to try to reconstruct “man and civilization” by going back and forward in history. But, no matter what time period they go to, every job they do and every action they take coincides with the events in the historical line. Eryümlü brings a different, fictional perspective to the known historical flow. Ultimately, the source of civilization and belief systems in the world is shown to be as humans again.

*Son Antlaşma* is one of the alternative/hypothetical history novels shaped on the borders of science fiction and fantasy narrative. Although the heroes of the novel *Son Antlaşma* strive to create a “new and perfect” civilization during their journey through history, they follow almost the entire historical line, except for a few minor points. The novel is a completely “uchronie” work with the alternative history narrative it presents. It is possible to consider this from two different perspectives. The first is that John goes back to 1943 and fights for World War II. Secondly, scientists intervene in World War II and change history by going back thousands of years. After the first breaking point, the novel continues with a completely fictional historical narrative. The second breaking point can be explained by the fictional view of history regarding how and in what way real history is created. Because the author wants to give the reader the impression that the fictional history he has created is actually real history.

The novel's science fiction beginnings occur in a controllable, semi-organic computer Odysse that eventually reaches the ability to think, and in a 2100-year-old world. The fantastic ambiguities of the novel are created by extraordinary creatures (giants, flying people, etc.) that emerge as a result of the work of scientists. However, none of its features are necessary for the “uchronie” feature of the novel. Breaking/distorting real time and creating a different reality and reflecting this on the literary work results in a “structural view in history” or “uchronie”. However, since this new setup moves away from historical reality, it will not be correct to evaluate these works as “historical novels”.

Uchronie, should be considered as a direct genre depending on the content of the literary work. Due to the nature of the concept, the author must touch upon a historical reality in his work. Apart from this, he can create a work entirely within the rules and limitations of nature. From this perspective, it cannot be said that euristic works have to be fantastic. Again, utopian or science fiction elements do not have to be utopian works. For example, an author can shape his work entirely on an alternative history fiction, or it can be included as a fictional value in the science fiction novel, as in Eryümlü's *Son Antlaşma*.

Deviating from the reality of a historical event at the very beginning of a novel and continuing with this new hypothetical reality until the end of the novel makes that novel a truly uchronic work. However, a breaking point in time may be created in the next chapters of a novel that begins with classical fiction. The author can even return his work to the real historical timeline. In any case, the work acquires a “uchronic” feature. On the other hand, in science fiction-based novels that feed on a cult subject such

as time travel, the concept of uchronie is necessarily included if one goes back in time. It should not be forgotten that in any chapter or between the lines of a novel with realistic historical fiction, the characters' dreams or wishes based on the discourse of "if only" or "what if" may take place. If this setting does not interfere with the historical fiction of the novel, it will not be correct to call this work a uchronic work. As a result, we believe that it is correct to consider the concept of uchronie as a genre on its own. If history is intervened, the work will be stripped of reality and continue in the fiction created by the author.

The breadth of meaning and limitations of the concept of uchronie have not been fully determined yet. With this study, the expression "Hypothetical View of History" has been proposed in response to the concept of uchronie. The reason why this expression is suggested is that the concept of uchronie is based on a historical event and the part of the work after the moment when it deviates from historical reality is based entirely on a hypothetical fiction. In this regard, it seems that the concept of Uchronie/Hypothetical View of History will gain a certain classification with studies to be carried out over time.

## Kaynakça

- Canton, N. (Yapımcı) ve Zemecki, R. (Yönetmen) (1985). *Back to the Future*. [Sinema filmi]. ABD: Universal Pictures.
- Eryümlü, C. (2014). *Son Antlaşma*. Yankı Yayınları.
- Eryümlü, C. (2001). *Son Antlaşma*. Alt Kitap Yayınları (e-kitap)
- Gür, M. (2023). *Türk Edebiyatında Ükronya - Başka Bir Tarihi Hayal Etmek*. Günce Yayınları.
- Gür, M. (2022). Edebî Bir Tür Olarak Ükronya ve Alternatif Bir Tarihin Anlatısı: İzmihlâl. *Söylem Filoloji Dergisi*, 7 (3), 711-725.
- Kutsal Kitap (2014). *Yeni ve Eski Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*. Yeni Yaşam Yayınları.
- Parkers, W. F. (Yapımcı) ve Wells, S. (Yönetmen) (2002). *The Time Machine* [Sinema filmi]. ABD: Warner Bros Pictures.
- Von Daniken, E. (1994). *Tanrıların Arabaları*. çev. Zeki Okar. Cep Kitapları.

**Ethical Statement/Etik Beyan:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

**Çatışma beyanı/Declaration of Conflict:** Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

**Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License:** Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0